

Dramatikerförbundet

Sveriges Dramatikerförbunds remissvar över betänkandet SOU 2024:4 Inskränkningarna i upphovsrätten (Ju 2024/00120)

Dramatikerförbundet är en intresseorganisation som företräder dramatiker, manusförfattare och översättare inom film, scen, tv och radio samt digitala plattformar inklusive dataspel.

Förbundet har en hög organisationsgrad och företräder majoriteten av yrkesverksamma inom området. Vi har ett stadgeuppdrag från medlemmarna att bevaka deras sociala och ekonomiska intressen. Vi har ramavtal för tv scen, radio och amatörteater. Förbundet har en omfattande juridisk rådgivning till sina medlemmar och driver även en skatteservice.

Inledning

Dramatikerförbundet vill framhålla att inskränkningar i upphovsrätten ska lagstiftas med försiktighet och restriktivitet och med ett värnande om upphovspersonernas såväl ekonomiska som ideella rätt. Inskränkningar i upphovsrätten får nämligen en reell effekt på upphovspersoners möjlighet att livnära sig på sitt konstnärskap samt på deras möjlighet att kontrollera vad som sker med deras verk.

I dessa tider av explosionsartad och exponentiell utveckling av generativ AI (GAI) står kulturskaparkollektivet, organisationer och företag verksamma inom den konstnärliga sektorn inför en tilltagande rättsosäkerhet. Denna rättsosäkerhet gäller användningen av GAI, träningen av GAI, rätten till ersättning för rättighetsinnehavarna och möjligheten att göra förbehåll mot text- och datautvinning. Rättsosäkerheten leder till en stor oro bland dessa grupper och behovet av tydlig lagstiftning ökar. Mot bakgrund av detta saknar Dramatikerförbundet en analys om på vilket sätt bestämmelserna om text- och datautvinning i förhållande till GAI är förenliga med EU-rätten i dess helhet.

Vidare saknas i utredningen även en utförligare beskrivning av de tänkbara ekonomiska konsekvenserna som förslagen innebär för dramatiker, manusförfattare och översättare. Detta i synnerhet mot bakgrund av den utveckling som skett med generativ AI sedan 2022, vilket till stor del har möjliggjorts utan samtycke från eller kompensation till Sveriges upphovspersoner och rättighetsinnehavare.

Många framtidsfrågor drivs gemensamt med andra inom ramen för KLYS och Copyswede. Vi ansluter därför till KLYS och Copyswedens gemensamma

yttrande i sin helhet och väljer att i övrigt endast kommentera en del av utredningens bedömningar och förslag.

Dramatikerförbundets synpunkter på utredningens bedömningar och förslag

Avsnitt 5.2 Reglerna om namn- och källangivelse

Dramatikerförbundet tillstyrker förslaget om namn- och källangivelse. Det är avgörande för dramatiker, manusförfattare och översättare att deras namn blir angivna i anslutning till sina verk. Inom en konstnärlig verksamhet är en upphovspersons namn närmast att jämföra med ett varumärke. Det är genom att vara namngiven i anslutning till sitt verk som både publiken och andra verksamma inom kultursektorn får vetskap om vem upphovspersonen är. Detta "namnbildande" är avgörande för att en dramatiker, manusförfattare eller översättare ska få fortsatta uppdrag. Våra medlemmar vittnar om att kreditering nämligen spelar en nyckelroll för att de blir kontaktade för fler uppdrag. Utformningen av reglerna om namn- och källangivelse har därför en konkret ekonomisk påverkan på våra medlemmars verksamhet.

Trots denna viktiga funktion som namngivelsen har så har det blivit allt vanligare att namn försvinner i marknadsföringen av upphovspersonernas verk. Detta gäller oavsett om verket marknadsförs genom traditionell affischering eller på internet såsom teatrars hemsidor och sociala medier. Därtill är det vanligt förekommande att exempelvis en affisch tar upp skådespelares namn utan att dramatikern, manusförfattaren eller översättarens namn står med. Detta leder till att upphovspersonen blir alltmer osynliggjord och publiken får svårare att identifiera vem som ligger bakom de verk de tar del av.

Vidare vill Dramatikerförbundet uppmärksamma att redan skrivningarna i SOU 2024:4, som visserligen endast ska ses som ett förtydligande av vad som redan var gällande rätt, redan har fått en viss påverkan vid avtalsskrivning. Att få igenom en korrekt kreditering i avtalsförhandlingar och att ha möjlighet att rätta till en avsaknad av kreditering i efterhand har underlättats genom hänvisningar till utredningens argumentation och förslag.

Dramatikerförbundet anser att det vore fördelaktigt om man i en ny lagstiftning gav en tydligare vägledning kring bestämmelsens nya rekvisit. Vad är exempelvis skillnaden på att en namngivelse inte utgör god sed och att densamma är oförenlig med god sed. Det vill säga vilka kan situationerna vara där det inte är god sed att namnge upphovspersonen men där namngivelsen samtidigt inte är oförenlig med god sed? Vad ska alltså krävas för att namngivelsen ska vara just oförenlig med god sed och inte endast ej utgöra god sed.

Avsnitt 9.2 Karikatyrer, parodier och pastischer

Dramatikerförbundet ser ambitionen i utredningens förslag, i synnerhet utifrån hur förslaget ämnar åtgärda problematiken med att det i princip har funnits två separata parodiundantag i svensk rätt.

Men samtidigt menar Dramatikerförbundet att det kan vara klokt att avvakta en utvärdering av 52 p § URL och dess konsekvenser samt även att bevaka det kommande avgörandet i Pelham-målet (C-590/23).

Dramatikerförbundet avstyrker att inskränkningen ska utsträckas till att inkludera pastischer. Utifrån utredningens egen argumentation framgår att pastisch är en annan form av yttrandefrihet och konstnärskap än parodier och karikatyrer. Utifrån den oklarhet som gäller för Innebörden av begreppet pastisch finns det en risk att begreppet får en alltför vid innebörd som kan skada upphovspersoners ekonomiska intressen och även deras ideella rätt. Detta eftersom deras kontroll över verket skulle minska kraftigt.

Vad gäller utredningens diskussion på sida 217 om att det inte är möjligt att endast införa en del av en bestämmelses rekvisit vill Dramatikerförbundet belysa att pastisch i det här sammanhanget utgör en egen inskränkingsgrund och är inte ett rekvisit i förhållande till begreppen karikatyr och parodi.

Om en inskränkning för pastisch ändå införs finns det därför skäl att separera inskränkningarna till olika bestämmelser för att motverka att de får en påverkan på varandra och i slutändan medför en utvidgning av sina respektive tillämpningsområden. Vidare är det nödvändigt att inskränkningen aldrig får användas för kommersiella syften, att ersättningar till upphovspersoner säkerställs för användningen av deras verk, att inskränkningen är begränsad till offentliggjorda verk och att det ställs ett krav på namn- och källangivelse för ursprungsverket. Dessa krav är nödvändiga för att inskränkningen ska vara förenlig med trestegsregeln.

Dramatikerförbundet vill även framhålla att det är problematiskt utifrån legalitetshänsyn att i lagtext införa ett begrepp som är så pass rättsligt och språkligt svårdefinierat som pastisch. Om inte ens en utredning tydligt kan fastslå vad som utgör en pastisch hur ska då marknaden kunna förhålla sig till begreppet?

Avsnitt 10.6.2 Text- och datautvinning

Dramatikerförbundet vill uppmärksamma utredningen på att en bedömning om huruvida det är nödvändigt att anpassa bestämmelserna om text- och datautvinning för att dessa ska vara förenliga med EU-rätten måste göras utifrån att GAI innebär en mycket stor förändring i bestämmelsernas tillämpningsområde. En sådan analys saknas i utredningens diskussion. Vi delar KLYS och Copyswedes uppfattning att detta är djupt olyckligt.

Även om bestämmelserna i 15 a och 15 b §§ URL kan sägas vara förenliga med artikel 3 och 4 i DSM-direktivet är det inte lika självklart att de är

förenliga med den övriga EU-rätten. Genom utvecklingen av GAI har inskränkningarna nämligen kommit att bli alltför omfattande för dramatiker, manusförfattare och översättare. Denna yrkesgrupp står nu inför en framtid i vilken de behöver konkurrera om arbetstillfällen med generativa AI-modeller som har tränats upp på verk skapade av medlemmarna i nämnda yrkesgrupp. Våra medlemmars verk har utan korresponderande ersättning använts för att träna upp dessa modeller till att bli så bra att de snart riskerar att slå ut stora delar av manusförfattar- och översättarkollektivet. Detta leder inte bara till stora ekonomiska bekymmer för våra medlemmar det riskerar även att hota vårt kulturella innehåll och därmed så påverkas vem som egentligen berättar historien om vår samtid. Inte nog med detta, denna användning av GAI är mot bakgrund av ovan ett flagrant övertramp av trestegstestet. Det är tydligt att den inskränkning som tillåts genom artikel 4 i DSM-direktivet går långt utöver sitt syfte vilket innebär att bestämmelsernas tillämpning inte är förenlig med skäl 6 i DSM-direktivet.

Vidare, på grund av hur reglerna har kommit att tillämpas i samband med kommersiella GAI-modeller, är de svenska bestämmelserna inte förenliga med artikel 5.5 i Infosoc-direktivet. Således är de inte heller förenliga med artikel 7.2 i DSM-direktivet.

Dramatikerförbundet vill även uppmärksamma regeringen på att frågan om förbehåll i 15 a § URL behöver utredas närmare. I dagsläget är rättsläget mycket osäkert avseende hur förbehåll ska göras, mot vem de ska riktas och vem som ansvarar för att det ska vara möjligt att göra ett förbehåll. Vad som krävs för att ett förbehåll ska vara rättsligt giltigt och vad krävs för att ett förbehåll ska vara praktiskt fungerande? På grund av den enorma mängd upphovsrättsligt skyddade verk som har använts i AI-modellernas input är detta frågor som måste besvaras så snart som möjligt. Om inte det är möjligt att genomföra förbehåll som faktiskt fungerar och om ingen kan svara på frågan hur detta ska göras kan det inte påstås att bestämmelserna är förenliga med EU-rätten i dess helhet. Dramatikerförbundet uppmanar därför regeringen att ta ställning till dessa frågor och pröva bestämmelsernas förenlighet med fler delar av EU-rätten än endast ordalydelsen i artikel 4 i DSM-direktivet.

Dramatikerförbundet vill även uppmana regeringen att beakta pågående diskussioner om huruvida införandet av ett förbehåll är förenligt med formalitetsförbudet i artikel 5.2 Bernkonventionen. Det är möjligt att för det fall förbehållen behöver utföras till varje ny AI-modell som tränas på upphovsrättsligt skyddade verk och således till varje nytt företag som utvecklar AI-tjänster så kommer tillämpningen av bestämmelserna om text- och datautvinning innebära att upphovsrätten åläggs med ett sådant formalitetskrav som strider mot Bernkonventionen. Dramatikerförbundet anser därför att lagstiftaren måste besvara ovan ställda frågor om förbehållens utfärdande för att kunna pröva bestämmelsernas förenlighet med Sveriges internationella åtaganden.

Mot bakgrund av ovanstående anser Dramatikerförbundet att regeringen behöver ta ställning till huruvida den kommersiella GAI:ns påverkan på kulturskaparkollektivet till följd av TDU-bestämmelserna innebär att TDU-bestämmelserna inte kan anses tillämpliga för kommersiell GAI.

Slutligen anser Dramatikerförbundet att krav på källangivelse bör införas för att bestämmelserna ska vara enhetliga med artikel 53 1.c i AI-förordningen.

Stockholm 10 juni 2024

Susin Lindblom Curman
Förbundsdirektör Sveriges Dramatikerförbund